

429/06.16.14 Tvorba zákonných opravných položek u pohledávek z titulu náhrady škody

Předkládají: Ing. Otakar Machala, daňový poradce č. osv. 2252
Ing. Jiří Nesrovnal, daňový poradce č. osv. 1757

Příspěvek je uzavřen.

1. Úvod

Zákonným opatřením Senátu č. 344/2013 Sb. (dále jen „ZOS“) došlo s účinností od 1. ledna 2014 ke změně a především zjednodušení pravidel pro tvorbu zákonných opravných položek k nepromlčeným pohledávkám splatným po 31. prosinci 1994 podle § 8a zákona č. 593/1992 Sb. o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZoR“), které si možná rovněž vyžádá sjednocení výkladu pro jeho aplikaci.

Hlavním cílem tohoto příspěvku je ovšem sjednocení názorů na tvorbu zákonných opravných položek dle uvedeného ustanovení ZoR ve znění účinném do 31. prosince 2013 v případě pohledávek vzniklých z titulu uplatnění náhrady škody vůči pachatelům krádeží zjištěných šetřeními orgánů Policie ČR (dále jen „PČR“) u poplatníků – účetních jednotek, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví podle vyhlášky č. 500/2002 Sb.

Podle přechodných ustanovení ZOS platí, že pro pohledávky vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto ZOS se použije ustanovení § 8a ZoR ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti ZOS. V praxi to znamená, že problém řešený v tomto příspěvku bude aktuální ještě minimálně následující tři až čtyři roky.

V návrhu řešení je nicméně v některých bodech nastíněn i postup pro pohledávky uvedeného typu vzniklé po 31. prosinci 2013.

2. Popis problematiky

V souvislosti s podnikatelskou činností daňových poplatníků dochází bohužel i k poškození, případně odcizení majetku těchto poplatníků ze strany fyzických osob – pachatelů trestných činů. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZDP“) řeší především situaci vzniku škody způsobené neznámým pachatelem.

Orgánům PČR se nicméně v některých případech podaří pachatele vypátrat. Škoda podle § 25 odst. 2 ZDP je v takové situaci daňovým výdajem pouze do výše související náhrady, resp. dle § 25 odst. 1 písm. n) ZDP, je škoda přesahující náhrady, výdajem nedaňovým.

3. Rozbor problému

Náhradou v případě škody způsobené zjištěným pachatelem je náhrada škody uplatňovaná ze strany poškozeného vůči tomuto pachateli. V souladu s ekonomickou realitou a účetními předpisy je na straně poškozených subjektů při splnění podmínek

pro vznik aktiva o nároku na náhradu škody účtováno jako o pohledávce vůči pachateli, např. účetním zápisem MD 315 Dal 648, přičemž účet 648 představuje pro poškozeného zdanitelný příjem. V praxi se bohužel často setkáváme se situací, kdy pachatel zjištěný orgány PČR není schopen či ochoten nárok z titulu uplatňované škody včas a v plné výši plnit. V takových případech nastává situace pro aplikaci a tvorbu opravných položek.

3.1. Tvorba opravných položek

První otázkou je, zda lze vůči těmto pohledávkám tvořit daňově účinné zákonné opravné položky podle § 8a ZoR.

Základní obecné podmínky pro tvorbu zákonných opravných položek k pohledávkám obsahuje § 2 odst. 2 ZoR. Podle tohoto ustanovení platí, že opravné položky lze tvořit pouze k pohledávkám, o kterých bylo při jejich vzniku:

- účtováno ve výnosech a
- takto vzniklý příjem nebyl podle ZDP příjmem osvobozeným od daně z příjmů nebo nezahrnovaným do základu daně z příjmů nebo zahrnovaným do samostatného základu daně z příjmů anebo základu daně pro zvláštní sazbu daně

Obě uvedené podmínky jsou v případě tohoto typu pohledávek splněny.

ZoR dále v uvedeném ustanovení vylučuje z tvorby ZoR pohledávky vzniklé z titulu:

- cenných papírů a ostatních investičních nástrojů,
- úvěrů,
- půjček (zápůjček),
- ručení,
- záloh,
- plnění ve prospěch vlastního kapitálu,
- úhrady ztráty obchodní korporace,
- smluvních pokut a úroků z prodlení, poplatků z prodlení, penále a jiných sankcí ze závazkových vztahů,

a pohledávky nabyté bezúplatně a soubory pohledávek.

Zákonné opravné položky podle § 8a nelze dále tvořit u pohledávek vzniklých za členy obchodní korporace (za společníky, akcionáře, členy družstev) za upsaný vlastní kapitál a u pohledávek mezi spojenými osobami vymezenými v ZDP.

Pohledávky vzniklé z titulu nároku na náhradu škody za pachatelem, který není vůči poškozenému spojenou osobou, do žádné z uvedených položek nepatří.

Dílicí závěr 3.1.: Pohledávky z titulu náhrady škody vůči pachatelům trestné činnosti splňují obecné podmínky pro tvorbu zákonných opravných položek podle § 2 ZoR.

K těmto pohledávkám lze, s výjimkou pachatelů, kteří jsou vůči poškozenému v pozici spojené osoby, tvořit zákonné opravné položky podle § 8a ZoR.

V případě pohledávek z titulu náhrady škody vůči pachatelům trestné činnosti vzniklých po 31. prosinci 2013 se v tomto smyslu bude postupovat stejně.

Stanovisko GFŘ:**Souhlas se závěrem předkladatele.****3.2. Okamžik vzniku pohledávky a datum její splatnosti**

Pohledávka z titulu nároku na náhradu škody vůči pachateli trestného činu je specifická v tom, že se nejedná o vztah smluvní. Nelze tedy hovořit o vzniku pohledávky např. ve vazbě na okamžik splnění dodávky. K trestnému činu, např. k odcizení majetku, sice došlo v čase „T“, nicméně v tomto okamžiku žádná pohledávka nevzniká. Pokud PČR pachatele nevypátrá, jedná se o škodu způsobenou neznámým pachatelem a o žádné pohledávce se logicky neúčtuje.

V případě dopadení pachatele je rozhodnutí o náhradě škody obvykle součástí rozsudku, případně trestního příkazu. Podle § 228 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád ve znění pozdějších předpisů (dále jen TŘ) mj. platí, že pokud soud odsuzuje obžalovaného pro trestný čin, kterým způsobil jinému majetkovou škodu, uloží mu v rozsudku, aby poškozenému majetkovou škodu nahradil. Pokud tomu nebrání zákonná překážka, soud uloží obžalovanému vždy povinnost k náhradě škody, jestliže je výše škody součástí popisu skutku uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obžalovaný uznává vinným, a škoda v této výši nebyla dosud uhrazena.

Výrok o povinnosti obžalovaného k náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení musí přesně označovat osobu oprávněného a nárok, který mu byl přisouzen. Pouze v odůvodněných případech může soud vyslovit, že závazek má být splněn ve splátkách, jejichž výši a podmínky splatnosti zároveň určí, jinak je splatný v okamžiku nabytí právní moci rozsudku. Nabytím právní moci příslušného rozsudku vzniká pohledávka vůči pachateli, přičemž se zároveň jedná o datum splatnosti této pohledávky.

V soudní praxi se v případě popsaného typu majetkové trestné činnosti velmi často využívá tzv. trestní příkaz podle § 314e a násl. TŘ. Trestní příkaz má povahu odsuzujícího rozsudku a účinky spojené s vyhlášením rozsudku nastávají doručením trestního příkazu obviněnému.

Podle § 314f odst. 1 písm. e) TŘ trestní příkaz mj. obsahuje výrok o náhradě škody, jestliže byl nárok na náhradu škody řádně uplatněn (§ 43 odst. 3 TŘ). Podle § 314g odst. 1 TŘ mají zúčastněné strany stanovenou lhůtu na podání odporu. Byl-li podán proti trestnímu příkazu oprávněnou osobou ve lhůtě odpor, trestní příkaz se tím ruší a samosoudce nařídí ve věci hlavní líčení. Jinak se trestní příkaz stane pravomocným a vykonatelným včetně stanoveného nároku na náhradu škody.

Dílčí závěr 3.2.: Okamžikem vzniku pohledávky a datem účetního případu a účtování o pohledávce a souvisejícím výnosu z titulu nároku na náhradu škody od pachatele trestného činu je datum nabytí právní moci soudního rozhodnutí (např. trestního příkazu), kterým se poškozenému přiznává na náhradu škody nárok, pokud tento nárok nevznikne v konkrétním případě prokazatelně dříve (např. přiznáním viníka). Není-li v soudním rozhodnutí výslovně stanoveno jinak, považuje se den nabytí právní moci soudního rozhodnutí zároveň za sjednanou lhůtu splatnosti pohledávky pro účely § 8a ZoR.

Stanovisko GFŘ:

Daňové zákony stanovení okamžiku vzniku pohledávky a její splatnost neřeší. Lze pouze obecně uvést, že ZoR umožňuje daňově řešit nepromlčené pohledávky po splatnosti.

3.3. Tvorba opravných položek u pohledávek nad 200 000 Kč

Pohledávka z titulu nároku na náhradu škody vůči pachateli trestného činu vzniká poškozenému na základě soudního rozhodnutí. Ve vztahu k ustanovení § 8a odst. 3 ZoR se v případě těchto pohledávek jedná o pohledávky, ohledně kterých bylo zahájeno soudní řízení, jehož se poplatník daně z příjmů řádně účastní.

Dílčí závěr 3.3.: V případě pohledávek na náhradu škody vůči pachateli trestného činu vycházejících ze soudního rozhodnutí (např. z trestního příkazu) je možné tvořit zákonné opravné položky i podle § 8a odst. 3 ZoR ve znění účinném do 31. 12. 2013, tj. k pohledávkám, jejichž rozvahová hodnota bez příslušenství v okamžiku jejich vzniku byla vyšší, než 200 000 Kč, neboť se jedná o pohledávky, ohledně nichž bylo zahájeno soudní řízení.

Stanovisko GFŘ:

Za předpokladu, že pohledávka z titulu náhrady škody vůči pachateli trestného činu vzniká poškozenému na základě soudního rozhodnutí, lze připustit tvorbu daňových OP podle § 8a odst. 3 ZoR, neboť jsou tímto splněny dvě základní podmínky pro tvorbu daňových OP, tj. potvrzení existence pohledávky a její výše.